

1. Demografický vývoj

Nízká hustota osídlení.

Rozlohou 6 796 km² se sice Kraj Vysočina řadí na páté místo mezi kraji, počtem obyvatel ale až na místo dvanácté, což se odráží ve velmi nízké hustotě osídlení, 74,2 obyvatele na km², která dosahuje jen 55,7 % průměru České republiky a v rámci krajů je druhá nejnižší.

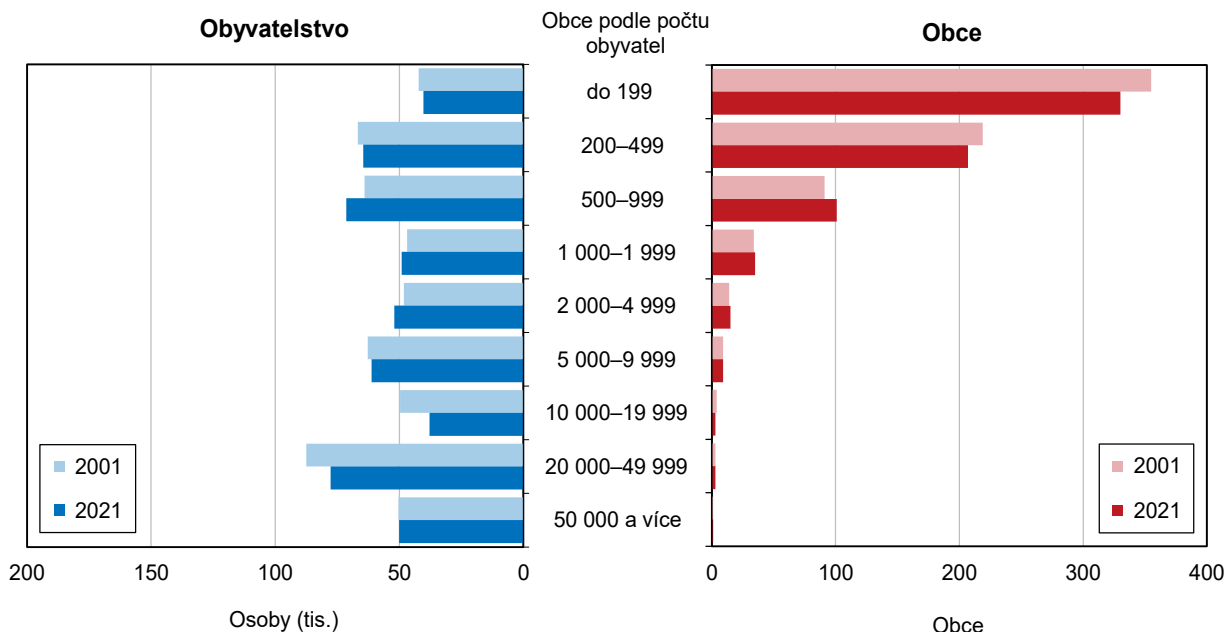
Územní změny, sídelní struktura

Z celkového počtu obcí představují téměř polovinu nejmenší obce do 199 obyvatel.

Na území kraje se nachází 704 samosprávných obcí, po Středočeském kraji druhý nejvyšší počet. Z hlediska administrativního členění se dělí na 5 okresů, dále na 15 správních obvodů obcí s rozšířenou působností (ORP). Z nich nejvíce obcí spadá do ORP Třebíč (93) a nejméně připadá na ORP Pacov (24). Pro osídlení v kraji je charakteristická značně rozdrobená sídelní struktura, vyznačující se velkým počtem malých obcí. Průměrná populační velikost obce je na Vysočině 716 obyvatel. Nejmenší obce (do 199 obyvatel) představují téměř polovinu celkového počtu obcí, žije v nich ale pouze 8 % obyvatelstva kraje. Naopak na čtyři města s více než 20 tisíci obyvateli připadá přes čtvrtinu obyvatel kraje. Všechny 35 měst se v roce 2021 na celkovém počtu obyvatel kraje podílelo 55,1 %, což je o 0,5 procentního bodu méně než v roce 2016. Ve stejném období se počet obyvatel měst Vysočiny vzdor přírůstku jednoho města (Lipnice) snížil o 2,4 procenta. Statut městyse má v kraji 43 obcí, ve kterých žije přes 49 tis. obyvatel, tj. téměř desetina obyvatel Vysočiny.

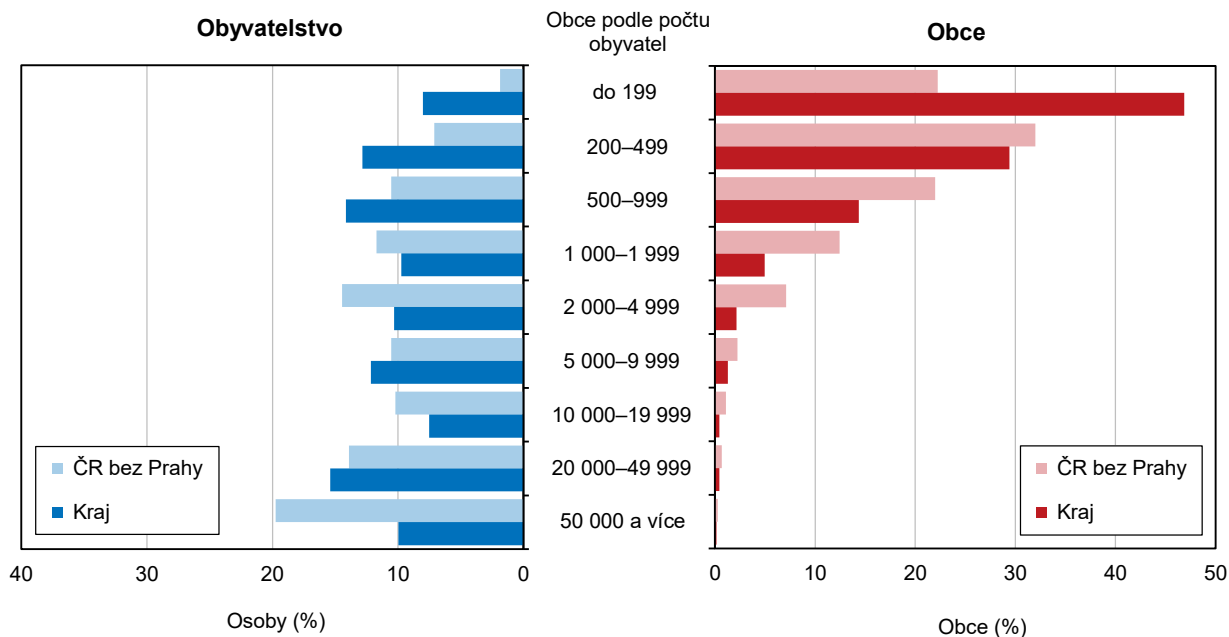
Graf 1.1 Sídelní struktura Kraje Vysočina v letech 2001 a 2021 (stav k 31. 12.)

Zdroj: ČSÚ

Graf 1.2 Sídelní struktura Kraje Vysočina a České republiky (bez Prahy) k 31. 12. 2021

Zdroj: ČSÚ

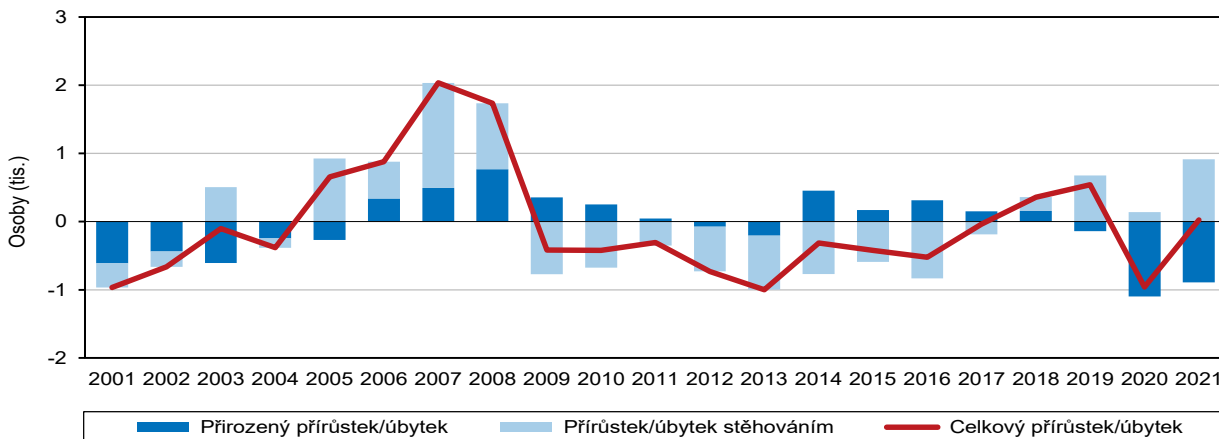
Vývoj počtu obyvatel

Výrazný přirozený úbytek obyvatel kraje v letech 2020 a 2021.

Na území Kraje Vysočina žilo ke konci roku 2021 celkem 504 025 obyvatel. V demografické struktuře mají nepatrně vyšší zastoupení ženy, a to 50,2 %. Na rozdíl od dřívější doby, kdy Vysočina stěhováním ztrácela, se v posledních čtyřech letech projevoval kladný migrační přírůstek. V roce 2016 počet přistěhovalých činil 6,8 osob na 1 000 obyvatel a počet vystěhovalých představoval 8,4 osob na 1 000 obyvatel, relativní úbytek tak dosáhl 1,6 osoby na 1 000 obyvatel. V roce 2021 stejné hodnoty činily 10,5 a 8,7 osob, Vysočina tak stěhováním získala 1,8 osoby na 1 000 obyvatel. Přirozený přírůstek byl kladný naposledy v roce 2018, kdy dosáhl 0,3 osoby na tisíc obyvatel, v následujících letech na Vysočině docházelo k úbytku populace přirozenou měnou, zejména to platí o rocích 2020 a 2021, poznamenaných zvýšenou úmrtností v důsledku covidové epidemie (přirozený úbytek ve výši 2,2 a 1,8 osoby na tisíc obyvatel).

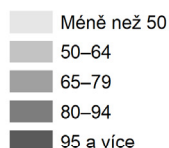
Graf 1.3 Pohyb obyvatel v Kraji Vysočina

Zdroj: ČSÚ

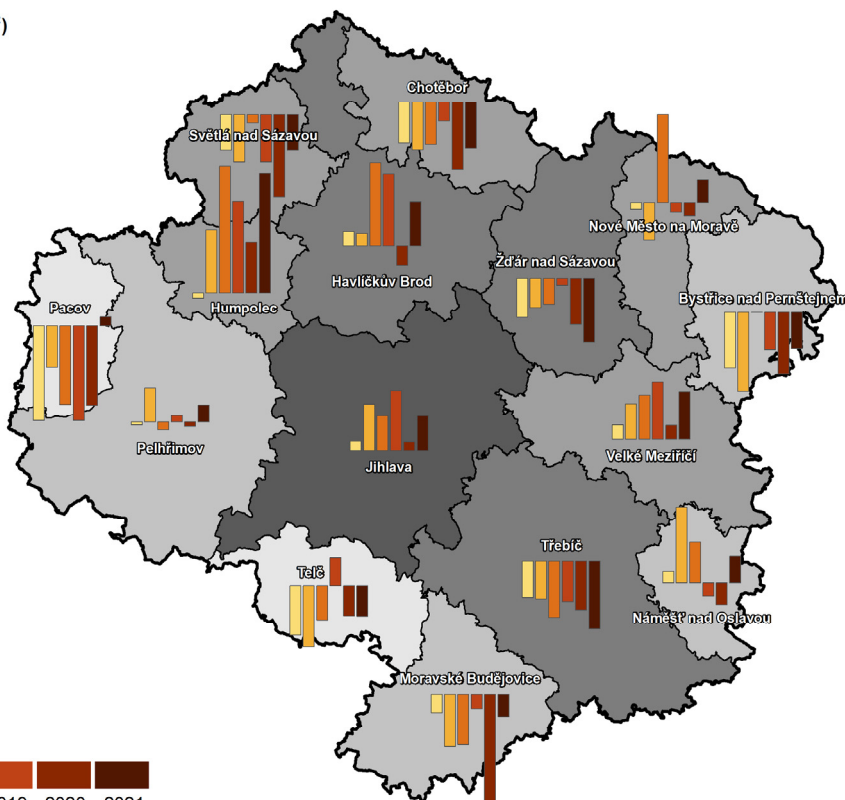
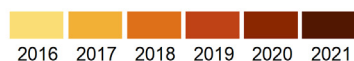
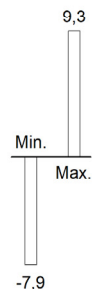

Pohyb obyvatel ve správních obvodech obcí s rozšířenou působností Kraje Vysočina v letech 2016 až 2021

Hustota zalidnění
(počet obyvatel na km²)
k 31. 12. 2021

Přírůstek/úbytek
obyvatel
na 1 000 obyvatel
středního stavu

Zdroj: ČSÚ

Nejvíce lidí opouští okres
Třebíč.

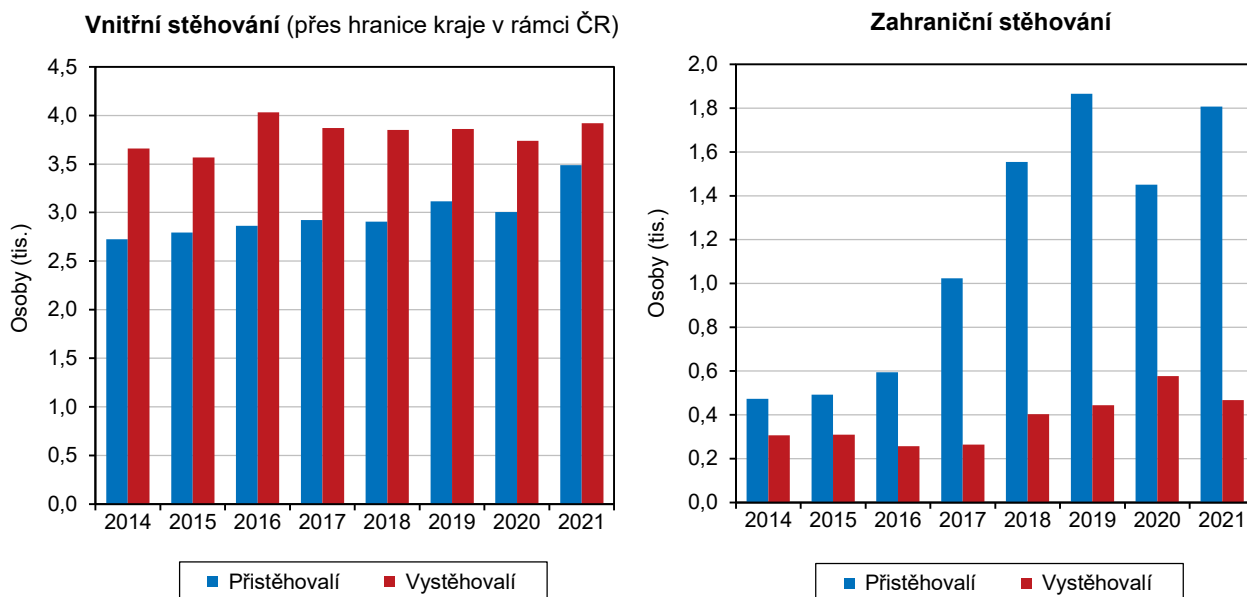
S výjimkou okresu Jihlava v posledních letech počet obyvatel ve všech ostatních okresech kraje zaznamenával zpravidla jen nepatrný růst nebo pokles. Nejhlubší pokles populace už řadu let postihuje okres Třebíč, a to zejména vlivem záporného migračního salda, kdy okres opouští více osob, než se do něho přistěhuje. V roce 2021 činil na Třebíčsku celkový pokles obyvatel 3,5 osoby na tisíc obyvatel.

Značný počet přistěhovalých
ze zahraničí.

V počtu osob přistěhovalých do kraje zprvu mírně převládaly ženy, v roce 2017 se však podíl obou pohlaví výrazným nárůstem počtu přistěhovalých mužů prakticky vyrovnal a od roku 2018 již mezi přistěhovalými převažují muži. Naproti tomu u vystěhovalých převládaly až do roku 2019 ženy a muži převažují až v letech 2020 a 2021. Mezi přistěhovalými a ještě více mezi vystěhovalými jednoznačně převažují osoby v produktivním věku (15 až 64 let), které od roku 2016 s jedinou výjimkou představovaly více než 70 % přistěhovalých i vystěhovalých, u kterých se v letech 2020 a 2021 jejich podíl dokonce blížil čtyřem pětinám. Podíl obyvatel ve věku 65 a více let je na Vysočině vyšší u přistěhovalých než u vystěhovalých. V průběhu let 2016 až 2021 se do Kraje Vysočina ze zahraničí přistěhovalo nejvíce osob v roce 2019 (1 866 osob) a nejméně v roce 2016 (594), po poklesu z počátku minulé dekády se opět projevuje rostoucí trend migrace ze zahraničí. U zahraničního stěhování převládá počet přistěhovalých nad vystěhovalými (celkem se do kraje v letech 2016 až 2021 z ciziny přistěhovalo 8 296 osob, naopak se do zahraničí vystěhovalo 2 409 obyvatel Vysočiny), záporné saldo zahraniční migrace nebylo v tomto období zaznamenáno ani v jediném roce. Celkově se přistěhovalí z ciziny podíleli na celkové migraci do kraje 31,2 %, vystěhovalí do ciziny pak tvořili 9,4 % vystěhovalých z kraje. Za populační růst minulých let vděčí Vysočina především zahraniční migraci.

Graf 1.4 Migrace v Kraji Vysočina

Zdroj: ČSÚ

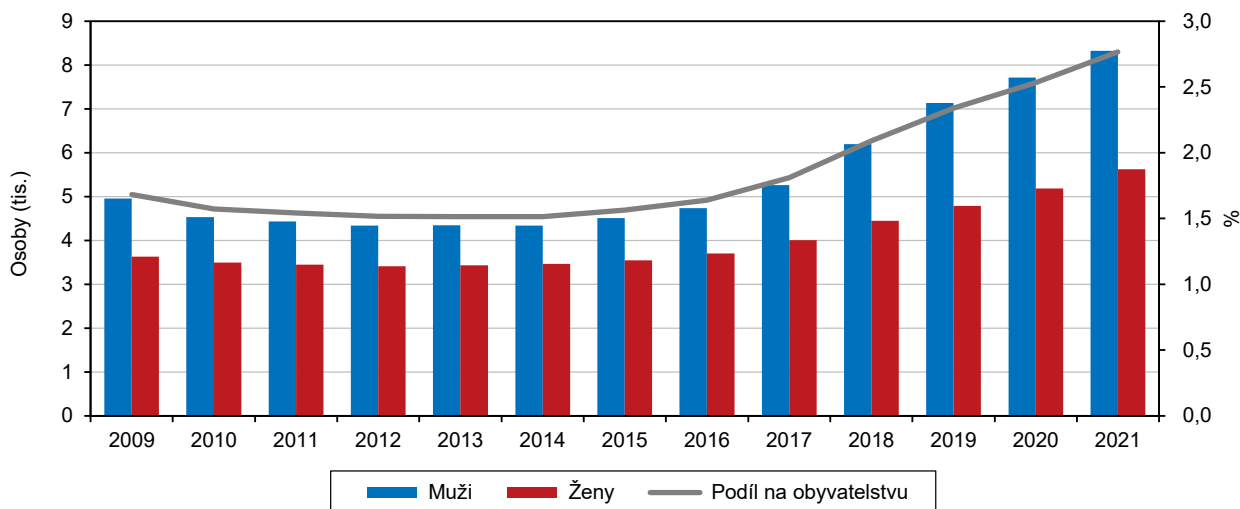

V Kraji Vysočina je stále evidován relativně nízký počet cizinců.

Ke konci roku 2021 bylo na území České republiky evidováno celkem 658 564 cizinců (bez azylantů). Kraj Vysočina (13 941 cizinců) patří spolu se Zlínským krajem (12 868) k regionům s nejmenším počtem cizinců. Od roku 2016 vzrostl počet cizinců v republice o 165 tisíc, tj. o 33,5 %. Na Vysočině ve stejném období došlo k nárůstu počtu cizinců o více než 5 500 (o 65,2 %). V roce 2016 se cizinci na obyvatelstvu Kraje Vysočina podíleli 1,7 %, v následujících letech se jejich podíl zvýšil až na 2,8 % v roce 2021. V tomto roce byl podíl cizinců na obyvatelstvu na Vysočině v mezikrajském srovnání po Moravskoslezském, Zlínském a Olomouckém kraji čtvrtý nejnižší. Za republikovým průměrem zaostala Vysočina o 3,5 procentního bodu. Nejvyšší byl podíl cizinců v Praze (18,5 %). Mezi cizinci na Vysočině ke konci roku 2021 převažovali občané Ukrajiny, kteří se na jejich celkovém počtu podíleli 40 %. Druzí nejpočetnější byli slovenští občané (16,7 % cizinců v kraji).

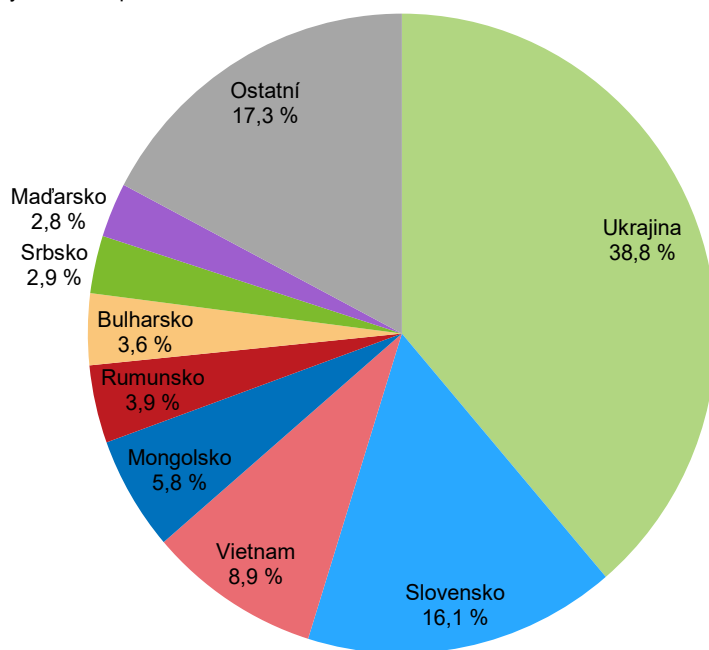
Graf 1.5 Cizinci (bez osob s platným azylem) v Kraji Vysočina (stav k 31. 12.)

Pramen: Ředitelství služby cizinecké policie

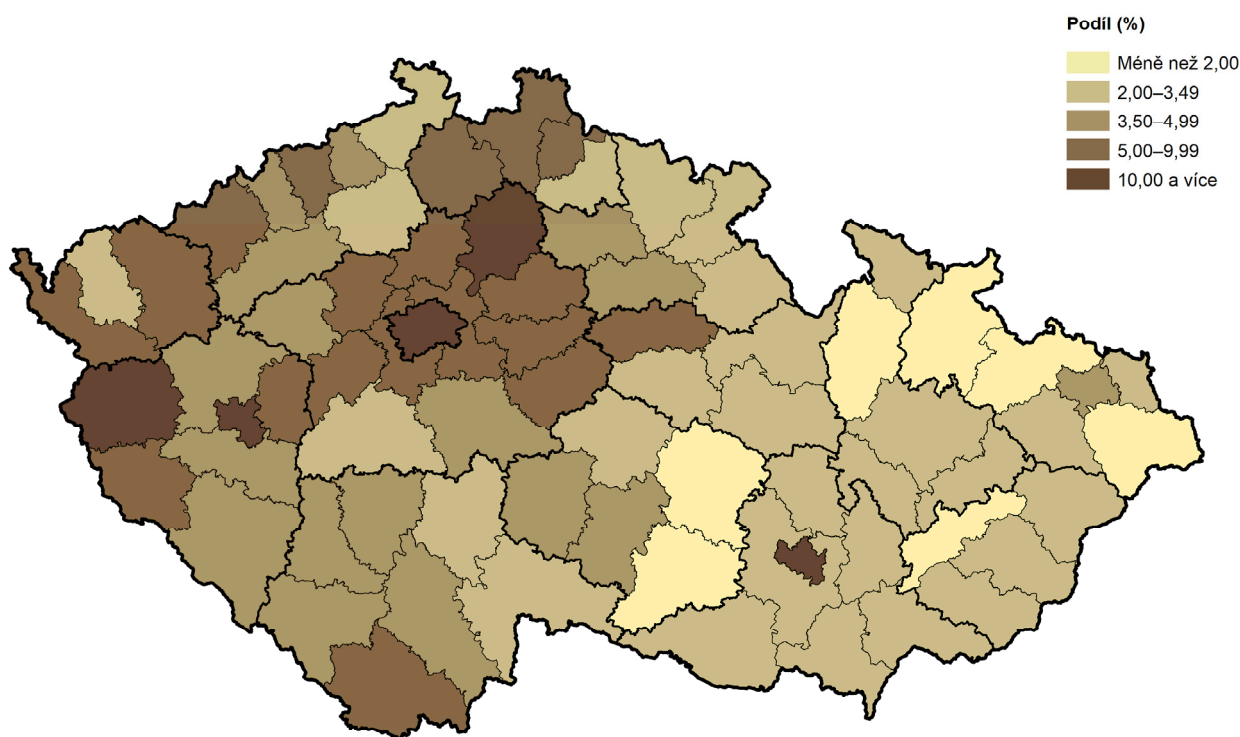

Graf 1.6 Cizinci podle státního občanství (bez osob s platným azylem) v Kraji Vysočina k 31. 12. 2021

Pramen: Ředitelství služby cizinecké policie

Cizinci podle okresů k 31. 12. 2021

Pramen: Ředitelství služby cizinecké policie

Demografické události, naděje dožití

Počet narozených dětí se drží na relativně vysoké úrovni, stejně jako průměrný věk matky při narození.

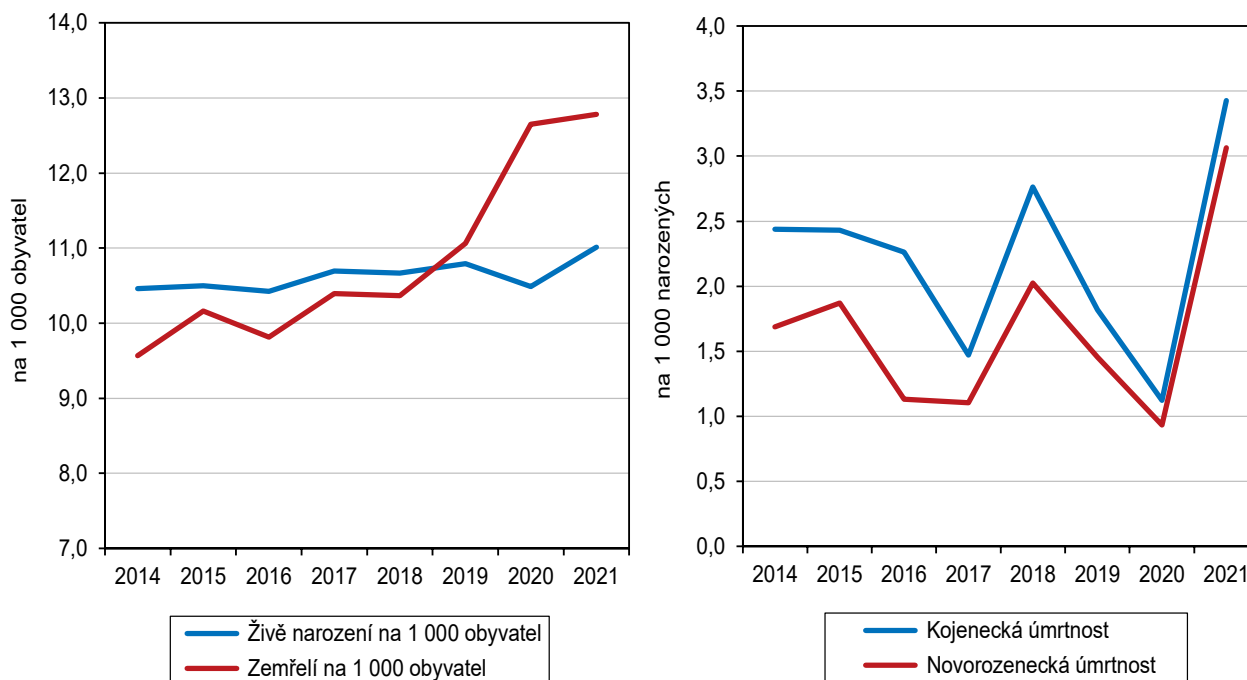
V průběhu roku 2021 se v Kraji Vysočina živě narodilo 5 547 dětí, což bylo o 198 více než v roce předchozím, v posledních šesti letech v kraji počet živě narozených dětí ani jednou neklesl pod hranici 5 300. Úroveň úhrnné plodnosti v roce 2021 dosáhla hodnoty 1,947 živě narozených dětí na jednu ženu v reprodukčním věku. Jde o nejvyšší hodnotu ve sledovaném období a současně i o nejvyšší hodnotu v mezikrajském srovnání. Nadále pokračuje trend odkládání mateřství do pozdějšího věku, průměrný věk matky při narození dítěte v roce 2021 na Vysočině se dále zvýšil a činil 30,7 roku – v roce 1991 dosahoval 24,3 roku a o devět let později 26,4 roku. Vysoký je též věk matky při narození prvního dítěte, který v roce 2021 činil rovných 29 let (v roce 1991 to bylo 22 let). Ve srovnání s ČR (29,5 roku) jsou ale prvorodičky v kraji mladší. Nejmladší jsou prvorodičky v Ústeckém kraji (27,9 roku), nejstarší v Praze (31,7 roku). Nejvíce dětí se v roce 2021 na Vysočině narodilo jako první dítě matky (2 495), jako druhé v pořadí 2 170, třetích a dalších bylo 882.

Dále se zvyšuje podíl dětí narozených mimo manželství.

Pokračoval vzestup počtu (i podílu) dětí narozených mimo manželství, které na Vysočině v roce 2021 tvořily 45,8 % ze všech narozených dětí. Jedná se o čtvrtý nejvyšší podíl po Praze (40,5 %), Jihomoravském (43,4 %) a Zlínském kraji (43,1 %); nejvyšší podíl mimo manželství narozených dětí byl v Ústeckém kraji (63,0 %). Mezi neprovdanými matkami převažují svobodné ženy, podíl rozvedených a ovdovělých matek na mimomanželské plodnosti se z 12,6 % v roce 2016 snížil na 7,6 % v roce 2021. Není však zřejmé, do jaké míry se na mimomanželské plodnosti podílejí osaměle žijící ženy a jaký podíl připadá na ženy v neformálním soužití.

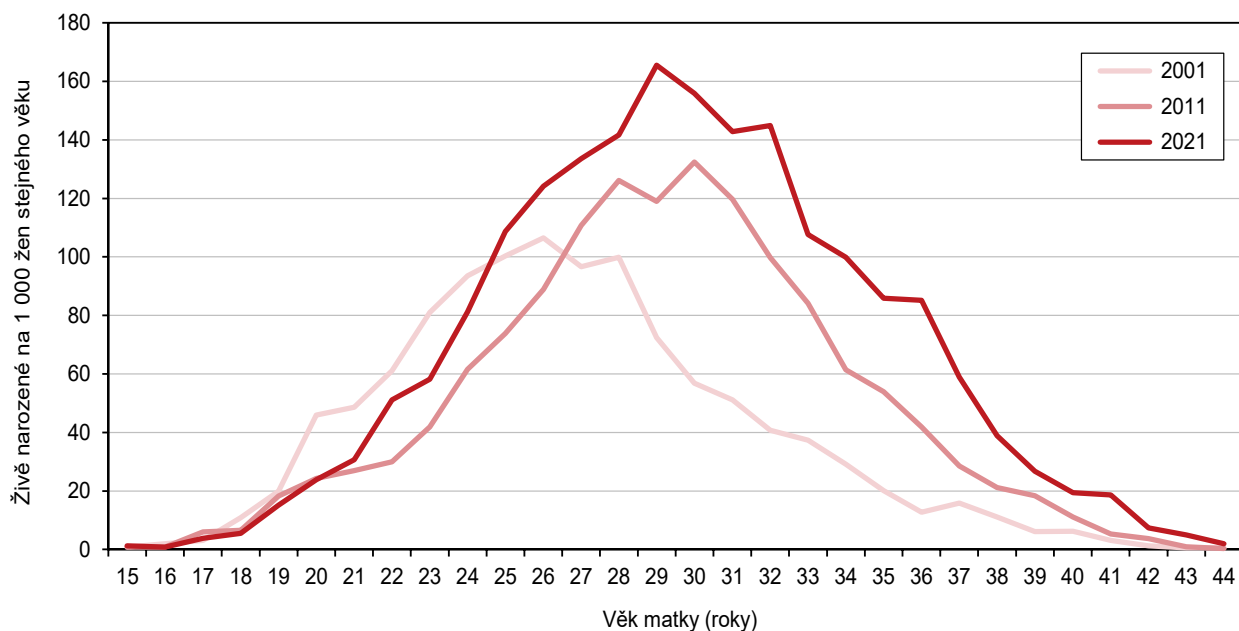
Graf 1.7 Porodnost a úmrtnost, novorozenecká a kojenecká úmrtnost v Kraji Vysočina

Zdroj: ČSÚ

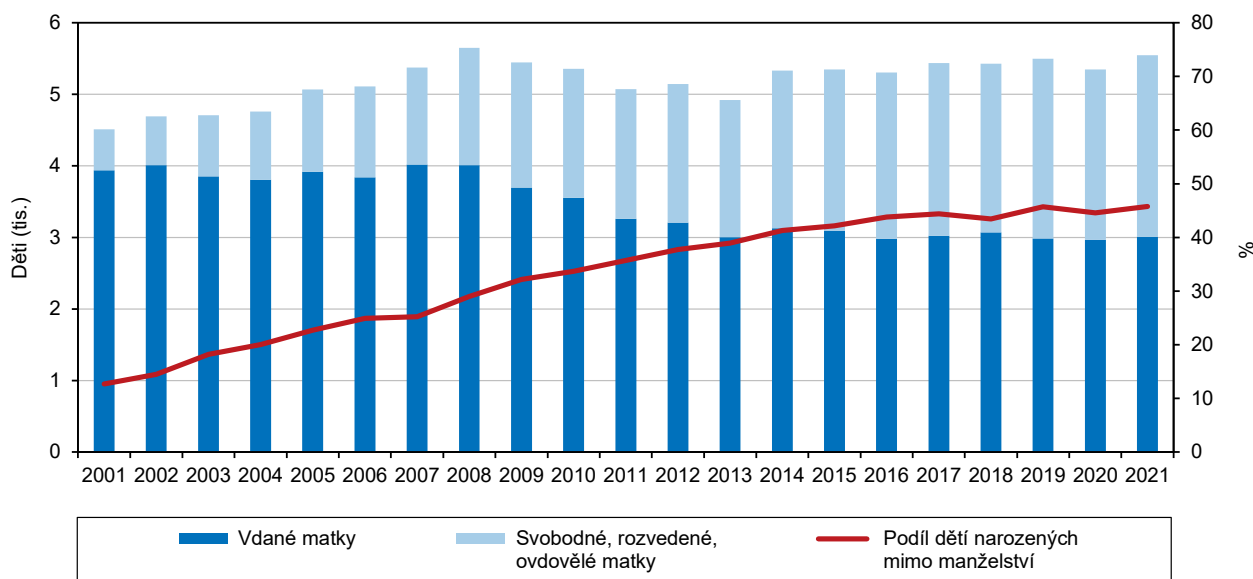
Graf 1.8 Míry plodnosti podle věku matky v Kraji Vysočina

Zdroj: ČSÚ

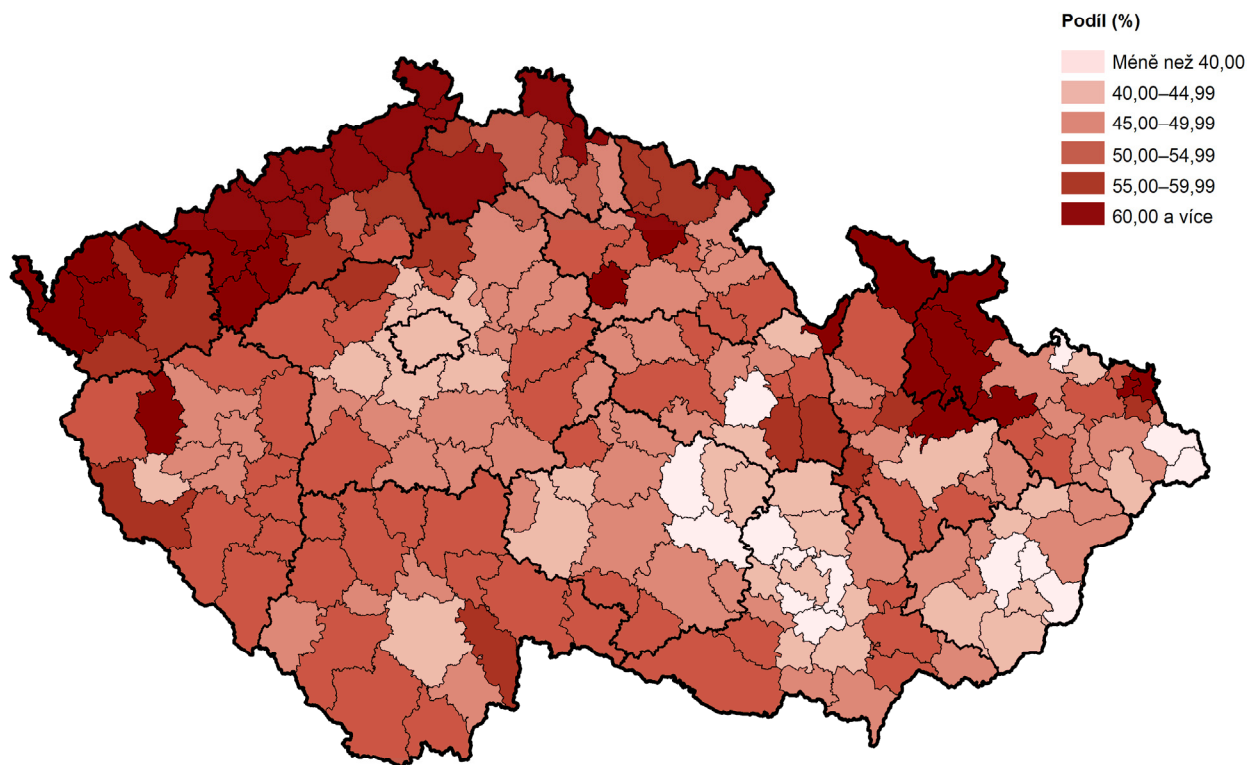

Graf 1.9 Živě narozené děti podle rodinného stavu matky a podíl dětí narozených mimo manželství v Kraji Vysočina

Zdroj: ČSÚ

Živě narození mimo manželství ve správních obvodech obcí s rozšířenou působností v roce 2021

Zdroj: ČSÚ

Růst počtu zemřelých v covidových letech.

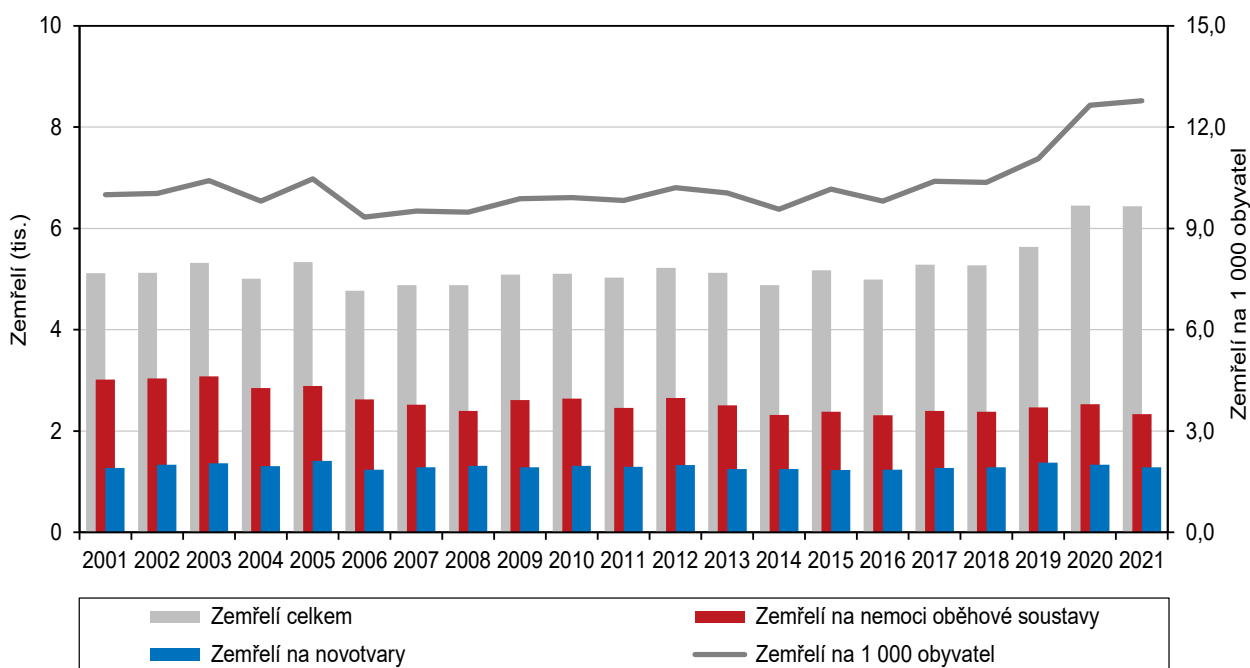
V roce 2021 v Kraji Vysočina zemřelo 6 438 osob, téměř stejný počet jako v předchozím roce (6 450). Mezi zemřelými mírně převažovali muži (51,0 %), kteří také podstatně častěji než ženy umírají v mladším věku. Příčina úmrtí se na Vysočině dlouhodobě výrazněji nemění. Kolem poloviny zemřelých připadá na nemoci oběhové soustavy. Druhou nejčastější příčinou úmrtí jsou zhoubné novotvary. V roce 2020 se ale objevil nový zabiják v podobě covidu-19, na který v roce 2020 připadla desetina úmrtí v kraji a v roce 2021 dokonce přes 15 % zemřelých. Důsledkem byl současně vysoký nárůst počtu zemřelých, který byl na Vysočině v letech 2020 a 2021 ve srovnání s průměrem předchozích let více než o tisícovku vyšší.

Vyšší míra úmrtnosti.

Míra úmrtnosti v Kraji Vysočina se dlouhodobě nacházela pod úrovní České republiky, v roce 2019 se však vyhoupla nad celorepublikovou úroveň, když na tisíc obyvatel středního stavu připadlo na Vysočině 11,1 zemřelých osob, v České republice 10,5 osob. Podobně tomu bylo v roce 2020, kdy v kraji na tisíc obyvatel připadlo 12,7 zemřelých a v celé České republice 12,1. Pod republikovou úroveň se úmrtnost v kraji dostala až v roce 2021 (12,8 na Vysočině oproti 13,3 v ČR). Úmrtnost byla v kraji v minulých letech většinou nižší než porodnost, v letech 2020 a 2021 však v důsledku epidemie došlo k tragickému zvratu a porodnost se ocitla hluboko pod úrovní úmrtnosti. Novorozenecká i kojenecká úmrtnost na Vysočině sice kolísá, ale zůstává na nízké úrovni, v roce 2021 zemřelo 19 dětí do jednoho roku, převážně šlo o úmrtí novorozenců do 28 dní.

Graf 1.10 Zemřelí v Kraji Vysočina

Zdroj: ČSÚ

Věková struktura, index stáří

Pokračuje proces stárnutí obyvatelstva, zvyšuje se počet obyvatel v poproduktivním věku a roste průměrný věk.

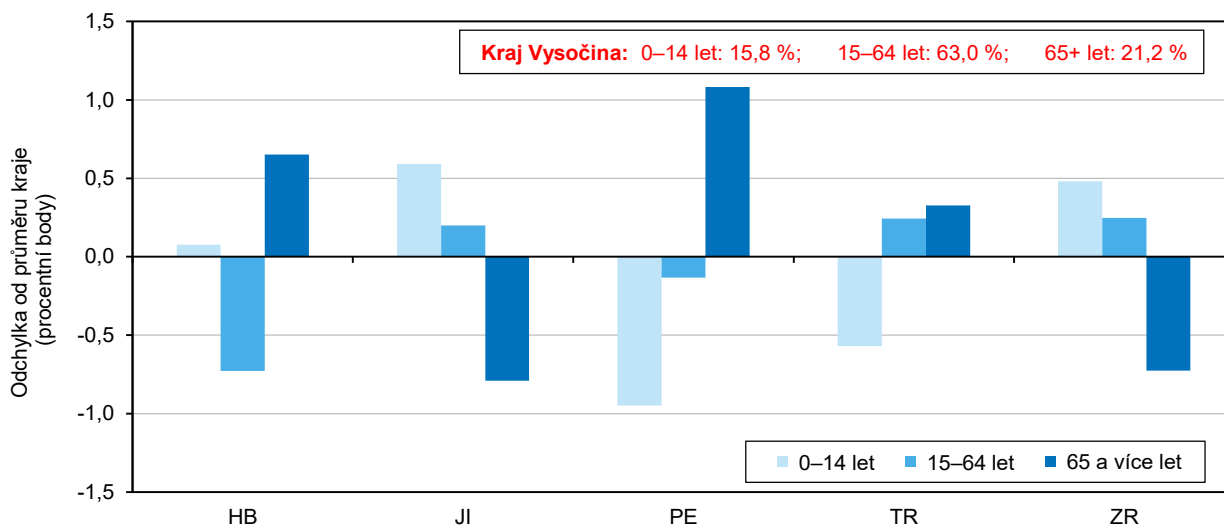
Podíl obyvatel ve věkové kategorii 0 až 14 let se v posledních letech mírně zvýšil až na 15,8 % v roce 2021. Neustále ale klesá podíl obyvatel v produktivním věku, který se z 65,5 % v roce 2016 snížil na 63,0 % v roce 2021. Naproti tomu podíl obyvatel v poproduktivním věku vytrvale roste, mezi roky 2016 a 2021 se zvýšil o 2,0 procentní body na 21,2 %. Již dříve (v roce 2007) počet osob ve věku 65 a více let poprvé převýšil dětskou složku (o 459), v roce 2021 tento rozdíl činil již 27 460 osob. V tomto roce počet obyvatel pětadesátiletých a starších na Vysočině o více než sedm tisíc překročil hranici 100 000 osob. Průměrný věk obyvatelstva se ze 42,3 let v roce 2016 zvýšil na 43,2 let v roce 2021. Stárnutí populace dokládá i další ukazatel, index stáří, který vyjadřuje, kolik osob ve věku 65 a více let připadá na 100 dětí ve věku 0 – 14 let. Už v roce 2016 překračoval hodnotu 126 a nadále se zvyšoval. Koncem roku 2021 již na 100 dětí připadalo více než 134 osob ve věku 65 a více let (v celé ČR 128). U mužů dosahuje na Vysočině index stáří nižších hodnot – na 100 chlapců připadá 113 mužů starších 65 let, u žen je situace zcela opačná – na 100 děvčat připadá 157 žen nad 65 let.

Nejmłodším okresem je Jihlavsko, nejstarším okres Pelhřimov.

Nejnižší průměrný věk mají na Vysočině okresy Jihlava a Žďár nad Sázavou (42,7), Jihlavsko z nich ale má nepatrně nižší index stáří (124,8). Naproti tomu na Pelhřimovsku, okrese s nejstarší populací v kraji, připadalo v roce 2021 na 100 dětí již 150 seniorů, jedním z důsledků nepříznivé věkové skladby je na Pelhřimovsku dlouhodobě vykazované záporné saldo přirozené měny obyvatel.

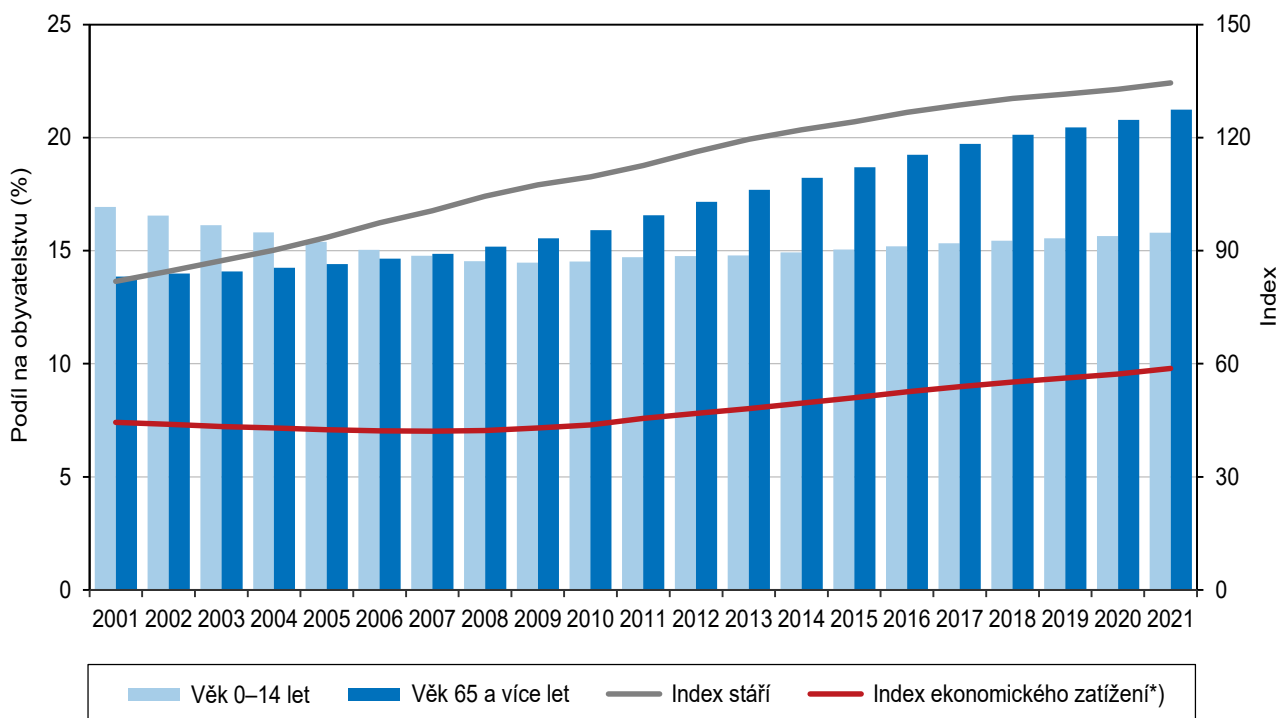
Graf 1.11 Srovnání věkové struktury obyvatel v okresech Kraje Vysočina k 31. 12. 2021

Zdroj: ČSÚ

Graf 1.12 Věková struktura a věkové indexy obyvatel v Kraji Vysočina (stav k 31. 12.)

Zdroj: ČSÚ

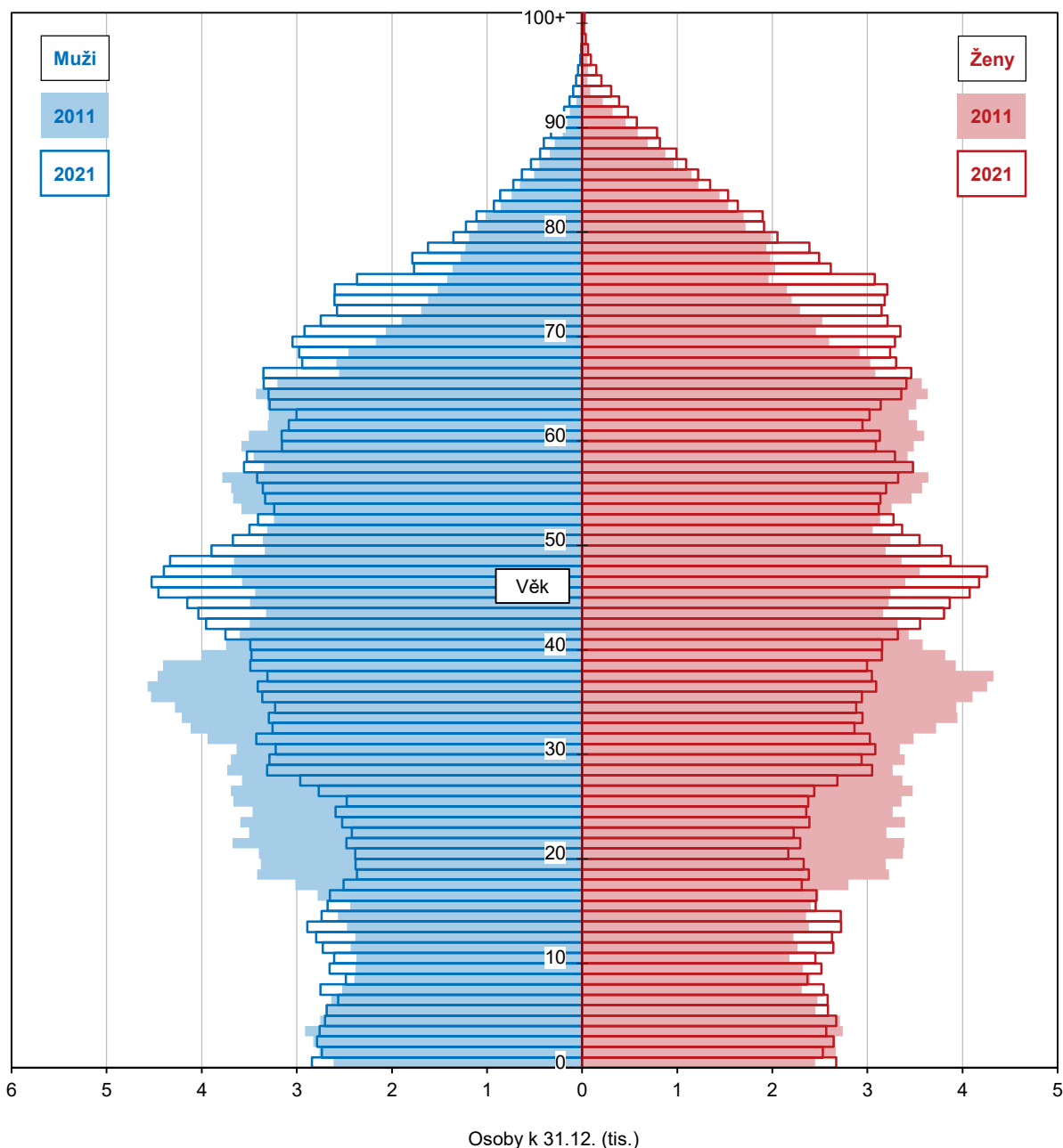

*) počet osob ve věku 0-14 let a 65 a více let na 100 osob ve věku 15-64 let

Graf 1.13 Věkové složení obyvatel Kraje Vysočina v letech 2011 a 2021

Zdroj: ČSÚ

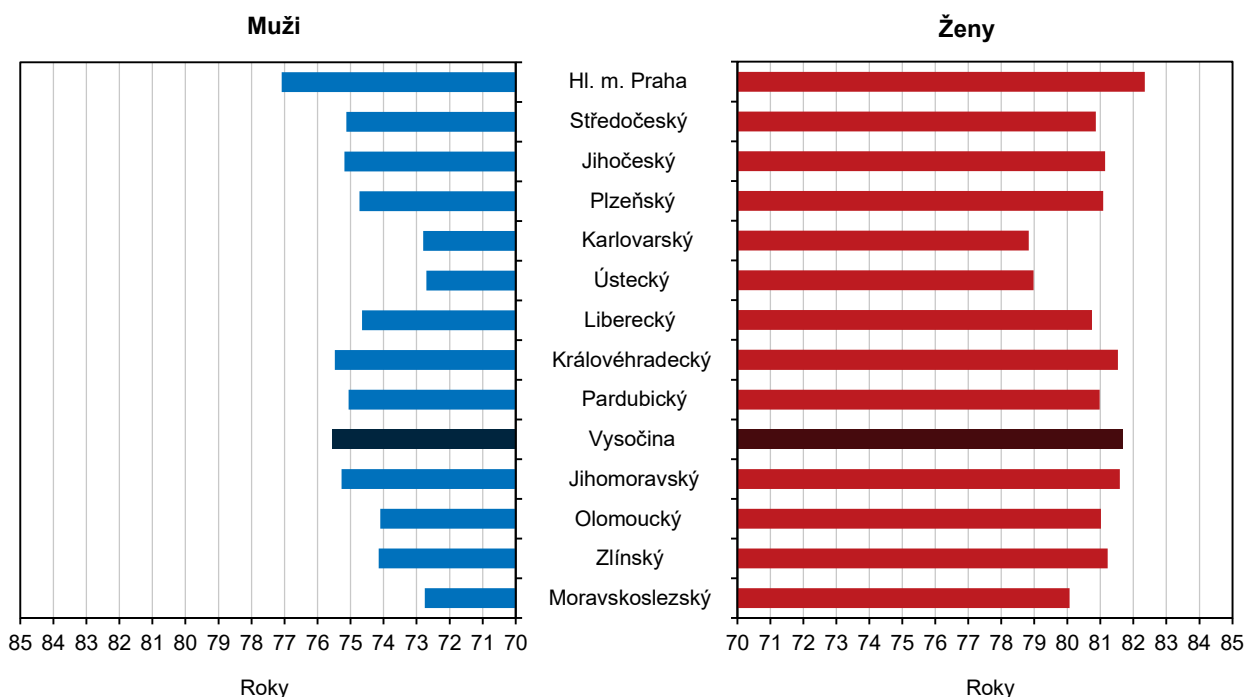

Naděje dožití při narození poklesla.

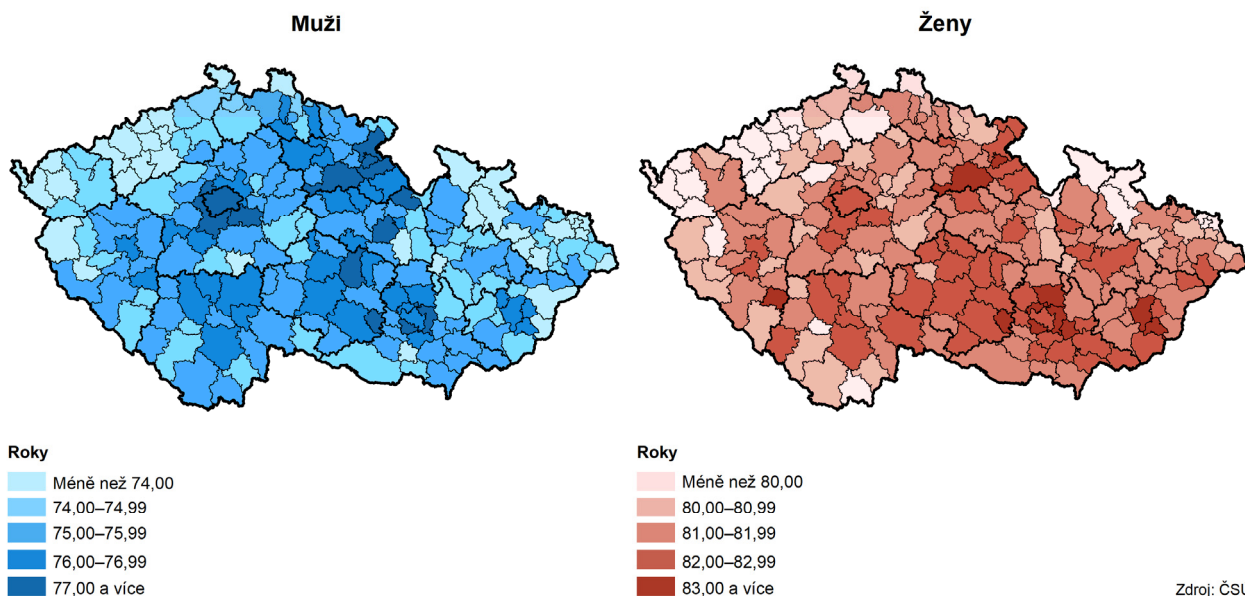
Dalším demografickým ukazatelem je naděje dožití neboli střední délka života. V Kraji Vysočina pro muže narozené v roce 2021 představuje 75,6 roku (před patnácti lety byla o 1,3 roku nižší) a pro ženy narozené v roce 2021 je to 81,7 let (před patnácti lety byla nižší o 1,5 roku). Z mezikrajského srovnání vychází Vysočina stále jako jeden z regionů s nejvyšší střední délkou života. U mužů i u žen zaujímá druhou příčku za hlavním městem Prahou. Je však třeba poznamenat, že u mužů na Vysočině už několik let docházelo k nevelkému meziročnímu poklesu naděje dožití, u obou pohlaví se pak v posledních dvou letech v důsledku zvýšené úmrtnosti naděje dožití výrazně snížila – což ovšem platí pro celou republiku.

Graf 1.14 Naděje dožití při narození podle pohlaví podle krajů v letech 2020–2021

Zdroj: ČSÚ

Naděje dožití při narození podle pohlaví ve správních obvodech obcí s rozšířenou působností v letech 2017 až 2021

Pokles počtu sňatků v letech 2020 a 2021.

U vývoje sňatečnosti se v minulých letech projevovala rostoucí tendence, počet sňatků uzavřených v roce 2018 byl za posledních deset let nejvyšší (2 689) a v roce 2019 byl jen nepatrně nižší. V následujících dvou letech ale v důsledku protiepidemických opatření došlo k výraznému omezení počtu uzavíraných sňatků (ve srovnání s průměrem předchozích čtyř let o více než 15 %. Sňatečnost zhruba kopíruje celkový počet sňatků, v roce 2016 připadlo na tisíc obyvatel středního stavu 4,8 sňatků, v roce 2018 to byly 5,3 sňatku, v roce 2020 jen 4,2 a v následujícím roce

4,5 sňatku. V roce 2021 činil průměrný věk mužů při prvním sňatku 32,3 roku, celkově se projevuje jeho postupné mírné zvyšování (v roce 2016 vstupovali muži do prvního manželství průměrně ve věku 31,2 roku). Další manželství muži uzavírali v roce 2021 průměrně v 49,5 letech (v roce 2016 to bylo 46,6 roku). Obdobný trend je možno pozorovat i u žen. V roce 2021 byl průměrný věk nevěsty při vstupu do prvního manželství 29,6 roku (v roce 2016 to bylo o 1,1 roku méně), do dalších manželství vstupovaly nevěsty v průměru více než pětadvacetileté (v roce 2016 činil jejich průměrný věk 43,8 roku). V roce 2021 na Vysočině vstoupilo do manželství 71 cizinců, mezi nimi bylo nejvíce občanů Slovenska (27) a Ukrajiny (8). V témže roce se v kraji provdalo 88 žen s cizím státním občanstvím, nejčastěji šlo o ženy z Ukrajiny (33), na druhém místě byly ženy se slovenským občanstvím (29).

Nejvyšší počet rozvodů je ve věkové skupině 40 až 49 let.

V období 2016 až 2021 bylo v Kraji Vysočina nejvíce manželství rozvedeno v roce 2017 (1 100 rozvodů), v následujících letech jejich počet dále klesal s tím, že v letech 2020 a 2021 došlo u počtu rozvodů k obdobnému propadu jako u sňatků. V roce 2020 rozvodem na Vysočině skončilo 890 manželství, v roce 2021 jen 863. Struktura rozvodů podle pořadí zůstává dlouhodobě stabilní, jednoznačně převládají rozvody první, ale najde se dost mužů i žen, kteří se postupně propracují k většímu počtu rozvodů. V roce 2021 na Vysočině připadalo na rozvody druhého či vyššího pořadí u mužů 15,8 %, u žen 16,3 %. Rozvodovost (počet rozvodů na tisíc obyvatel středního stavu) se v kraji dlouhodobě pohybuje mezi 1,7 až 2,6, v roce 2021 dosáhla hodnoty 1,7. Rozdělení rozvodů podle věku se rovněž příliš nemění, nejčastěji se rozvádějí muži i ženy ve věku 40 až 49 let. Tomu odpovídá i fakt, že v posledních letech připadá téměř polovina rozvodů na manželství trvající 15 a více let (roku 2021 to bylo 46,7 %). Zastoupení rozvedených manželství s nezletilými dětmi je stále vysoké, v roce 2021 představovaly na Vysočině 60 % rozvodů (521 rozvedených manželství). Jako důvod převážné většiny rozvatů manželství je u mužů i žen uváděna rozdílnost povah, názorů a zájmů.

Graf 1.15 Sňatky a rozvody v Kraji Vysočina

Zdroj: ČSÚ

